

és reducció del cèlt. comú *VROICOS (*froech* iri. ant., *grug ky.*, *Vroica* nom d'una deessa gal·lica), amb adaptació de les combinacions VR- i OI, que no existien en romànic, a la fonètica llatina; altres adaptacions un poc diferents *BROCIU, *BROCCU, *BROUCU, van ser adoptades en altres zones romàniques (d'on el gascó *bròc*, el cast. *brezo* abans *bruezo*, etc.). □ 1.ª doc.: Lleuda de Cotlliure, de 1249.

On es cobren uns drets per cada «miler d'anaps de *bruch*» (RLR IV, 247ss.). Fora d'això «tenien en llurs mans sengles feixos de *bruch* encesos» i «ensés com *bruch* sech pres del foch» (que els DBal. i AlcM citen de dos autors del S. xv) i que ens recorden una de les utilitzacions més freqüents de la planta. No hi ha molta documentació medieval,¹ ni és d'esperar com sigui que en les escriptures i fins en literatura és més natural que aparegui el collectiu *bruguer o *bruguera* designant el lloc on el bruc abunda, o bé els feixos i mates de bruc: d'aquell ús sobretot abunden els testimonis des de les dates més antigues, que per tant constitueixen bona documentació del nom de la planta mateixa; p. ex., en forma llatinitzada «de parte circii in *brugario* de Ricildis» l'any 1062 en unes afrontacions del Cartulari de St. Cugat (II, 293).

Avui la forma principal d'aquest celtisme, conservada en romànic, *bruc*, es prolonga pel territori d'Oc, on segons Mistral és pròpia del llenguadocià² i el gascó, i pronunciada així també a l'Est de Provença allí on encara sona la -c, o sigui a Niça. N'hi ha ja alguns testimonis medievals: el *Floretus* de la zona rodanesa (S. XIV o XV), on es tradueix *scopa* (per les escombres de bruc), i el trobador gascó Marcabré, del S. XII (PSW I, 169).³ En francès antic es troba també *brui*, però aviat fou reemplaçat pel derivat *bruyère*, en l'origen pròpiament 'bruguera, mata o matisser de brucs', substitució deguda al caràcter ambigu que pren el mot a les terres on hi ha debilitat de la -c final, i que es produeix també en altres parlars occitans (el *Floretus*, però, encara reservava *bruguera* «scopetum» per al collectiu); els detalls d'això en FEW I, 557-9.

Aquesta forma amb ū, *brucus*, la tenim ja en diverses glosses (traduïda *ramnus*, *ramni*), CGL III, 594.56, 587.65, algun cop ja sonoritzada (*brugus*: ramni III, 608.52; amb -cc- en III, 628.42, veg. infra), cf. M-Lübke, *Wiener Studien* xxv, 93 (i CGL VII, 181).

Bruc és general a tot el territori de la llengua d'una manera quasi completa (per a l'Alt Pallars, veg. infra); i no ens cal entrar en gaire detalls per a les varietats qualificades.⁴

L'origen cèltic del nostre mot ha estat molt estudiat des del temps de Thurneysen (*Keltorum.*, 94) i M-Lübke (REW, 1333; *Einf.*, 43) i altres romanistes, especialment qualificats, Jud en particular, que se n'ocupà sovint i a fons (especialment en *Rom.* III, 339, 337-41 i *Rom.* LVIII, 1932, 599; ja ASNSL CXXIV, 392; CXXVII, 424; RDR II, 113). Hi van aportar llur confirmació i algunes rectificacions els millors celtòlegs.⁵ Deixant a part alguns detalls l'origen cèltic del mot, almenys, queda fermament establert.⁶ Ve en-

cara a reforçar la seguretat del caràcter cèltic la forma asturiana i lleonesa *gorb(i)eza*, *gurbiezo*, *gorbizo*, *murbiezu* «ramita o variedad de brezo» que com assenyalen en DCEC i DECH sortint de *gorbruezo, *-ueza*, suposa un cpt. cèltic ŷER-BRÖCIO- amb el conegut prefix cèltic UER- 'sobre, molt'.

Limitant-nos ara a les zones hispàniques i dels dos vessants pirinencs, ja en el DCEC, s. v. BREZO, i en articles BROSSA (i BROZA) de les dues obres, he donat indicacions i explicacions (sumàries algunes) de les diverses variants, que ara no caldrà reproduir totes. Com en els Alps, una part de les formes suposen variants de vocalisme o —oberta o tancada— adaptació de l'oi primitiu en formes diferents de la nostra ū (veg. més detalls en Rohlf's, *Le Gc.*, § 252, p. 57, i en Schmitt, *La Termin. Pastorale*, 24): el tolosà *brouc* suposa *BROCO- amb o tancada i -c- senzilla, i això es deu estendre fins als parlars llenguadocians de l'Alt Arieja judicant pel derivat collectiu *brougal* (Sorjat) o *brougalado* (Saurat) (Rohlf's, *RLiR*, 139, 128). En gran part de Gascunya, a les Landes i de llarg a llarg de les valls pirinenques, trobem *bròc* (amb collectius com *broucà*, *broucalh*, *brouquisse*, *la Brouquère*), que suposen *BRÖCCO- amb ò oberta i consonant sorda: això inclou sense interrupció des del Bearn fins a la Vall d'Aran i les valls més orientals del Coserans.⁷ A les Landes tenim amb el sentit de «la petite bruyère» *bròk* en tota la zona Nord i *brük* (doncs, la variant catalana) en tota la zona Sud, i entremig d'aquestes dues queda una ampla franja on és també *bròk* però amb el sentit secundari d'«arç» («aubé-pine»), Millardet (*Atlas*, mapes 69 i 145).

Aquesta forma en o continua del nostre costat dels Pirineus centrals. Car a la Vall de Boí el *brocal* és la 'bruga' o 'bruc femella' (que he vist i m'han anomenat, 1968 a Boí mateix), cosa que s'estén a valls veïnes (en part seran collectius, en part estesos a la planta individual com a Boí): a Areny (Ribagorçana) *Lo Brocal*, a Saurí (Vall d'Assua) topònim *Les Brocals*; però «una fexa que s diu *Brocal*» figura així en un capbreu d'aquest poble de 1602 (llavors, doncs, potser collectiu de la planta *broc*); ja he dit a BRONC que, segons dades de Krüger i Rohlf's, a Vall Ferrera (o Cardós) *broncal* és «Erika», planta, i que aquesta variant contaminada, amb -n-, en *broncal* i el collectiu *Broncalà(r)*, l'he trobada estesa en noms propis i genèrics des del capdamunt de la Vall d'Àneu fins al Flamicell i la Conca de Tremp.

Més enllà de la frontera lingüística, a l'Alt Aragó reprèn la forma primitiva sense n però amb o: *El Brocà* a Vacamorta (Ribaga. aragonesa), és, com he vist, una bruguera, i a Bielsa diuen *El Brokàl*; però allí es conserva, de més a més, el primitiu i jo mateix hi vaig sentir anomenat el *bréko*,⁸ bruc que vaig veure nan, però sense poder distingir bé si era bruc o bruga: ara bé aquest *bréko* ha de sortir de *brueco amb la coneguda reducció castellana del diftong, com en *flueco* > *fleco*, *frente*, *preba*, *brezo*, etc. En un doc. de la Vall de Tena (Biescas) tenim *Lo broqual de Maruello*, ja l'any 1484 (Nav. Tomás, *DocLingAArag.*, 149.22).